

Journal of Research in Educational Systems

Volume 18, Issue 64, 2024
Pp. 93-114

Print ISSN: 2383-1324
Online ISSN: 2783-2341

Homepage: www.jiera.ir

Article Info:

Article Type:
Research Article

Article history:
Received November 14,
2023
Received in revised form
February 09, 2024
Accepted March 17, 2024
Published Online April 03,
2024

Keywords:
Higher education,
Local and regional
research,
Sociology of science,
Social responsibility

Pathology of Social Responsibility in Faculty Members' Local and Regional Research

Mojgan Khoshnam

Corresponding Author, Assistant Professor, Department of Theory-Oriented STI Studies,
National Research Institute for Science Policy, Tehran, Iran. E-mail:
khoshnam@nrsp.ac.ir

ABSTRACT

Objective: The study aimed to analyze the pathology of faculty members' social responsibility in research area and to provide solutions to increase the fit between research outputs and local and regional needs.

Methods: Semi-structured interviews were held with 12 faculty members from Shiraz, Ilam and Yazd universities. The sampling method was theoretical sampling. The collection of data continued until theoretical saturation was achieved. The data were analyzed by thematic analysis method.

Results: Intra-institutional factors were research expediency, lack of belief in the function of problem-solving, insufficient support of social responsibility in promotion regulations, quantity orientation and article orientation, minimal research per capita. Extra-institutional factors were clientless research, lack of acceptance of need-based research, research lobbying, weak mutual trust between the university and society, luxury and marginality of research, lack of comprehensiveness in upstream documents, lack of meritocracy in appointments, employer's unprofessional behavior, industry lack of trust in internal power, and incomplete database.

Conclusion: In order to respond to the local and regional needs, it is possible to increase the faculty members' adherence to the research social responsibility to a desirable level by providing funds and injecting financial credits, creating permanent joint desks and scientific communities consisting of local researchers and policy makers, revising the policies of faculty members' promotion and encouragement, reviewing understanding of science and the world of localization, strengthening interdisciplinary research teams, mission orientation of universities, meritocracy in the appointment of managers and strong supervision, and prevention of collusions in research.

Cite this article: Khoshnam, M. (2024). Pathology of Social Responsibility in Faculty Members' Local and Regional Research. *Journal of Research in Educational Systems*, 18(64), 93-114. <https://doi.org/10.22034/JIERA.2024.435484.3113>

© The Author(s)

Publisher: Iranian Educational Research Association

DOI: <https://doi.org/10.22034/JIERA.2024.435484.3113>

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The developing world expects the 4th generation university to contribute academically to local and regional sustainable development and facilitate a kind of "globalization at home", promote the global mobility of students and professors, focus their curricula on Human, social, regional and local professions and problems and challenges, critique and make sense of policies, foresee the future, educate and advise the local community, empower and so on. In general, it seems that the fourth-generation university pays attention to social responsibility (Farasatkah, 2017). But the reason why this is expected from the institution of science is that universities have research and educational capacities and expertise that cannot be found in other institutions of the society.

Vallaes et al (2014) identified four types of possible impacts of university social responsibility:

- Organizational impact, the impact of the university (like any other organization) on the life of its academic community, including administrative staff, faculty members, and students;
- Cognitive impact, social responsibility of scientific output, universities strengthen the relationship between science and technology and society with social control and knowledge allocation;
- Social impact, the university can build social capital and prepare students for the realities of the outside world, be related and connected with their surroundings and try to solve their own special problems, or can transfer knowledge without being related to their work framework. act as an "academic cell;"
- The educational impact includes preparing students for responsible citizenship and the hidden or overt influence of society on the moral system.

Researches, each of them have addressed the dimensions and aspects of the concept of social responsibility and in the field of research, society and different universities. Considering that in recent years, the importance of this issue has been shown by university researchers and thinkers in the fields of higher education and sociology of science, based on this, the review of the researches and reviewed texts show that "discourse on the social responsibility of the university" Both at the global level and in Iran in recent years, it has been formed and is expanding. But the gap

that exists in this field and the need to address this issue in this research is clear, that regarding the social responsibility of the institution of science, to the social responsibility in the field of education and compilation of units and curricula, presenting models and dimensions Different concepts of social responsibility, the connection of this concept with sustainable development, academic independence, humanitarian and environmental activities have been discussed by the activists of the science institution in some studies; But what has been paid less attention is the social responsibility of the scientific institution in the field of research with emphasis on local and regional research. It seems that there is a necessity to move towards activities related to the needs of society and respond to environmental expectations from the institution of science. Therefore, in this research, an effort will be made to pay attention to the different dimensions of the issue from the perspective of faculty members with a pathological point of view, and at the end, solutions will be presented to policy makers and planners in the field of science and higher education to reduce harms and facilitate the favorable situation.

Method

In order to achieve the goals and answer the research questions, the present research required the use of qualitative method and semi-structured interview tool as a tool with optimal flexibility. The sampling method in this research is theoretical sampling and data collection continued until theoretical saturation. Data analysis was done by thematic analysis method.

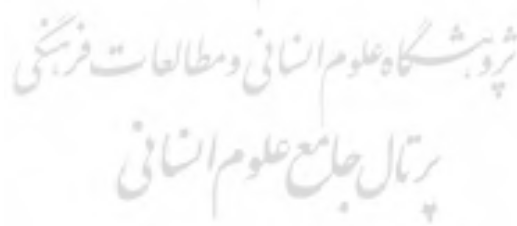
12 faculty members from 3 universities of Shiraz, Yazd and Ilam were interviewed in depth in 1402. The criteria for choosing these three universities was the ISC ranking, where Shiraz University was among the top universities, Yazd University was in the middle ranks, and Ilam University was in the lower ranks. In-depth interviews were conducted with faculty members in the specialized fields of physiology and water resources, social sciences, industrial engineering, geography, environment, natural resources, higher education, agricultural promotion and education, economics, veterinary medicine, petroleum engineering, and geology.

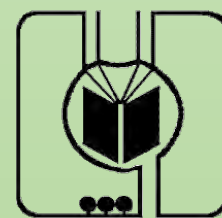
Results

The findings showed that the internal factors include research expediency, lack of belief in the function of problem solving, disillusionment with the feeling of lack of influence, weakness in the active activism of academics, insufficient support of social responsibility promotion and promotion regulations, quantification and article-centeredness, minimal research per capita, weak scientific socialization of students, sense of internal and individual duty; and external institutional factors including customer less research, lack of acceptance of need-based research, research lobbying, lack of intermediate institutions, weak mutual trust between university and society, luxury and marginality of research, lack of comprehensiveness in upstream documents, lack of meritocracy in Appointments, unprofessional behavior of the employer, lack of confidence of the industry in the internal capacity, centralization, lack of authority of the university in solving society's problems and incomplete database were some of the things that the faculty members mentioned as the current state of their social responsibility in the field of research.

Conclusions

The result is that by providing budgets and injecting financial credits, empowering faculty members, building trust between executive bodies and universities, strengthening intermediate institutions, creating permanent joint tables and scientific communities consisting of local researchers, policymakers and planners, revising promotion policies. and encouraging faculty members, directing doctoral theses, defining directed research programs by faculty members, revising the understanding of science and the localization world, assigning responsibility based on the interest and ability of faculty members, strengthening interdisciplinary research teams Mission orientation of universities, meritocracy in the appointment of managers and strong supervision and prevention of research deadlocks can increase the adherence to the social responsibility of research faculty members in order to respond to local and regional needs and challenges to a desirable level.

پژوهش در نظام‌های آموزشی

دوره ۱۸، شماره ۶۴، ۱۴۰۳
ص ۹۳-۱۱۴

شاپا (چاپی): ۲۳۲۴-۲۳۸۳

شاپا (الکترونیکی): ۲۳۴۱-۲۷۸۳

Homepage: www.jiera.ir

درباره مقاله

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخچه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۲۳

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۱/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۲۷

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۱/۱۵

واژه‌های کلیدی:

آموزش عالی،

پژوهش‌های بومی و منطقه‌ای،

جامعه‌شناسی علم،

مسئولیت اجتماعی

آسیب‌شناسی مسئولیت اجتماعی در پژوهش‌های محلی و منطقه‌ای ای اعضای هیئت علمی

مژگان خوشنام

نویسنده مسئول، استادیار، گروه مطالعات نظری علم، فناوری و نوآوری، مرکز تحقیقات سیاست علمی

کشور. رایانامه: khoshnam@nrisp.ac.ir

چکیده

هدف: تحلیل آسیب‌شناسانه‌ی مسئولیت اجتماعی اعضای هیئت علمی در حوزه‌ی پژوهشی و ارائه‌ی راهکارهای افزایش تناسب میان برون‌دادهای پژوهشی با نیازهای محلی و منطقه‌ای.
روش: انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۱۲ عضو هیئت علمی دانشگاه‌های شیراز، ایلام و یزد. روش نمونه‌گیری، نمونه‌گیری نظری بوده است. گردآوری داده‌ها تا اشباع نظری ادامه یافت و تحلیل داده‌ها به روش تحلیل تماتیک انجام شده است.

یافته‌ها: عوامل درون نهادی شامل مصلحت‌اندیشی پژوهشی، عدم باور به کارکرد حل مسئله، حمایت ناکافی آیین‌نامه‌های ارتقا و ترفیع از مسئولیت اجتماعی، کمی‌گرایی و مقاله‌محوری، سرانه پژوهشی حداقلی و عوامل برون‌نهادی شامل پژوهش‌های بی‌مشتري، عدم استقبال از پژوهش‌های مبتنی بر نیاز، لابی‌گری پژوهشی، نبود نهادهای بینابینی، ضعف اعتماد متقابل دانشگاه و جامعه، لوکس و حاشیه‌ای بودن پژوهش، عدم جامعیت در اسناد بالادستی، عدم شایسته‌سالاری در انتصابات، رفتار غیر حرفه‌ای کارفرما، عدم اعتماد صنعت به توان داخلی، تمرکزگرایی، عدم مرجعیت دانشگاه در حل مسائل جامعه و بانک اطلاعاتی ناقص.

نتیجه‌گیری: با تأمین بودجه و تزریق اعتبارات مالی، ایجاد میزهای مشترک دائمی و اجتماعات علمی متشکل از پژوهشگران بومی و سیاست‌گذاران، تجدیدنظر در سیاست‌های ترفیع و تشویق اعضای هیئت علمی، بازبینی در فهم از علم و جهان بومی‌سازی، تقویت گروه‌های پژوهشی بین‌رشته‌ای، ماموریت‌گرایی دانشگاه‌ها، شایسته‌سالاری در انتصابات مدیران و نظارت قوی و جلوگیری از زدوبندهای پژوهشی می‌توان پایبندی به مسئولیت اجتماعی پژوهشی اعضای هیئت علمی را در راستای پاسخ‌گویی به نیازها و چالش‌های محلی و منطقه‌ای به سطح مطلوبی افزایش داد.

استناد به این مقاله: خوشنام، مژگان. (۱۴۰۳). آسیب‌شناسی مسئولیت اجتماعی در پژوهش‌های محلی و منطقه‌ای اعضای

هیئت علمی. پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۱۷(۶۴)، ۹۳-۱۱۴.

<https://doi.org/10.22034/JIERA.2024.435484.3113>

ناشر: انجمن پژوهش‌های آموزشی ایران

© نویسندگان

مقدمه

در چارچوب مطالعات اجتماعی علم و جامعه‌شناسی علم و در زمینه‌ی رابطه علم و جامعه در ایران بسیاری از اندیشمندان بر این باورند که درجه همجواری علم و جامعه در ایران پایین است، خروجی نظام علمی همسو با رفع نیازهای کشور نیست و بسیاری از فرایندها و فعالیت‌های علمی با بسیاری از فرایندها و فعالیت‌های اجتماعی در ارتباط متقابل با یکدیگر قرار ندارد. نتیجه این امر، شکل‌گیری بحران کارآمدی و در نتیجه بحران مشروعیت در نظام علمی و پژوهشی کشور است (امیر و همکاران، ۱۳۹۶). اهمیت این موضوع از آنجاست که دانشگاه‌ها نیز مانند هر سازمان دیگری اکنون ملزم به ترویج "سودمندی اجتماعی دانش" با هدف بهبود کیفیت زندگی جامعه هستند (Shek et al., 2017).

دنیای در حال توسعه از دانشگاه نسل چهارم انتظار دارد که به توسعه پایدار محلی و منطقه‌ای کمک علمی کند و نوعی "جهانی‌شدن در خانه" را نیز تسهیل کند، به تحرک جهانی دانشجوی و استاد رونق بخشد، برنامه‌های درسی خود را معطوف به حرفه‌ها و مسئله‌ها و چالش‌های بشری، اجتماعی، منطقه‌ای و محلی کند، سیاست‌ها را نقد و معناسازی کند، آینده‌نگری کند، به اجتماع محلی آموزش و مشاوره دهد، توانمندسازی کند و مانند این‌ها. در مجموع به نظر می‌رسد دانشگاه نسل چهارم به مسئولیت اجتماعی توجه می‌دهد (فراستخواه، ۱۳۹۷)؛ اما دلیل اینکه از نهاد علم این انتظار می‌رود آن است که دانشگاه‌ها ظرفیت‌ها و تخصص‌های پژوهشی و آموزشی‌ای در اختیار دارند که بدیل آن‌ها را نمی‌توان در دیگر نهادهای جامعه یافت. جوامع نوین انباشته از مسائل و مشکلات پیچیده‌ای است که دانشگاه‌ها می‌توانند در رفع و پیشگیری آن به میزان قابل توجهی مؤثر باشند (Palme, 2012). نیازها و مطالبات حساس‌تر و پیچیده‌تر شده است و به دنبال آن انتظارات جامعه نیز از دانشگاه تغییر کرده و نقش تازه‌ای مطابق خواسته‌های

جدید برای دانشگاه در کنار رسالت قبل (انتقال علم و دانش) در نظر گرفته شده است (fallah, 2012). دانشگاهی که نتواند سفارش‌های خاموش اجتماعی را در برنامه‌ی درسی، علم‌آموزی، پژوهش‌ها، پایان‌نامه‌های دکتری، در کلاس و درس خود متعاملانه بفهمد و از طریق علم‌ورزی و علم‌آموزی، آن‌ها را پی‌جویی کند، فلسفه وجودی او مخدوش می‌شود (فراستخواه، ۱۳۹۷). Poff (2022) معتقد است که "USR" چارچوبی را برای چگونگی تأثیر و ارتباط دانشگاه‌ها با جامعه و به‌طور خاص‌تر دانشجویان برای پرداختن به مسائل اجتماعی پس از فارغ‌التحصیلی فراهم می‌کند. در همین رابطه Wong و همکاران (2023) معتقد هستند که تحولات ابتدا در جامعه رخ می‌دهد و سپس در فرهنگ و سیستم‌های آموزشی اعمال می‌شود، اما گاهی اوقات بدون ملاحظات استراتژیک، که کیفیت محیط‌های آکادمیک و یادگیری را تضمین می‌کند.

در سال‌های اخیر در بسیاری از اسناد بالادستی بر اهمیت موضوع مسئولیت اجتماعی و ضرورت توجه دانشگاه‌ها، مراکز و مؤسسات علمی و پژوهشی تأکید شده است. در اسنادی از جمله سند "الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت" به تولید علم در راستای رفع نیاز و حل مسائل اساسی جامعه اشاره می‌کند. در ماده ۵-۵ "سیاست‌های کلی علم و فناوری" بر تعیین اولویت‌های آموزش و پژوهش با توجه به مزیت‌ها، ظرفیت‌ها و نیازهای کشور تأکید شده است. ماده ۲ قانون "اهداف، وظایف و تشکیلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری" توسعه تحقیقات کاربردی و اثربخش را از وظایف وزارت علوم و مراکز ذیل آن می‌داند. در راهبرد کلان ۷، راهبرد کلان ۱- اقدامات ملی ۱۴ و راهبرد کلان ۲- راهبردهای ملی ۶ "نقشه جامع علمی کشور" به جهت‌دهی آموزش، پژوهش و فناوری به سمت حل مشکلات و رفع نیازهای کشور، هدفمند کردن اعتبارات پژوهشی به‌منظور توسعه پژوهش‌های تقاضامحور و ارتقای سطح مشارکت نقش‌آفرینان عرصه علم و فناوری در ایفای رسالت‌های اجتماعی اشاره می‌کنند. اساس دیدگاه

3. University social responsibility

1. Social usefulness of knowledge
2. Globalization at home

دانشجویان در پی دارد. همان‌طور که Antunes و همکاران (2020) معتقد بودند سازمان‌ها با مدیریت دانش، تولید دانش جدید یا ترکیبات خلاقانه ارزش کارآمدی به دست می‌آورند. تولید و مدیریت دانش و مسئولیت کلیدی اعضای هیئت‌علمی دانشگاه، باید بر درک واقعیت اجتماعی محیط و جامعه متمرکز شود و فعالیت علمی را به سمت مسئولیت اجتماعی سوق دهد (Vallaey et al., 2009). در پژوهش‌هایی به وظایف اعضای هیئت‌علمی در این زمینه اشاره کرده‌اند از جمله اینکه اعضای هیئت‌علمی که پایبند به مسئولیت اجتماعی و موضوعات مرتبط اجتماعی هستند باید این تولید دانش بر اساس نیازهای واقعی جامعه و تمرین حرفه‌ای که به دانشجویان آموزش داده می‌شود را از طریق تبادل تجربیات بین دانشگاه و شرکت‌های خارجی هدایت کنند (Gallo, 2022). علاوه بر این، دانشگاه و اعضای آن باید در فعالیت‌های جامعه، از طریق پروژه‌هایی برای ایجاد یادگیری متقابل و حل مشکلات اجتماعی مشارکت کنند (Murillo & Galán, 2012).

Luria and Luria (1970) در دهه ۷۰ پرسش مهمی را مطرح کردند: "دانشگاه به‌عنوان برج عاج، دانشگاه به‌مثابه ایستگاه خدمت یا دانشگاه به‌عنوان خط‌شکن و دیده‌بان پست مرزی؟". در اصل معتقدند که مسئولیت اجتماعی دانشگاه فقط پاسخگویی به مسائل نیست، بلکه طرح پیش‌دستانه مسائل و نقش پیشرو علمی در حل آن‌هاست.

مدلی از مسئولیت اجتماعی طراحی شده است که شامل شش بعد اصلی است: پروژه‌های فارغ‌التحصیل محور^۱، همکاری بین دانشگاهی^۲، همکاری دانشگاه با دبیرستان و سایر مؤسسات^۳، همکاری اجتماع محور بین دانشگاه و محیط کسب‌وکار^۴، همکاری بین‌المللی اجتماع محور^۵ و پروژه‌های اجتماعی فرهنگی و بوم‌شناختی^۶ (Dima et al., 2013). Vallaey و همکاران (2014) چهار نوع تأثیر احتمالی مسئولیت اجتماعی دانشگاه را شناسایی کرده است:

مسئولیت اجتماعی دانشگاه بر این استوار است که دانشگاه نمی‌تواند صرفاً نهادی در خدمت سازمان اداری خود یا بریده از جامعه‌اش باشد. مسئولیت اجتماعی دانشگاه یعنی دانش و دانشگاه و دانشگاهیان چرا و چگونه به بحران‌ها و فاجعه‌های جامعه‌شان پاسخ مسئولانه می‌دهند و برای جلوگیری از گسترش این فاجعه‌ها یا کمک به برطرف کردنشان عمل می‌کنند؛ بنابراین این مفهوم به «توجه مداوم به نحو حل‌وفصل مؤثر مسائل اجتماعی و اخلاقی انسان‌ها و جامعه» تأکید می‌کند و پاسخگویی معرفتی، پرورشی و آموزشی به نیازها، مسئله و بحران‌های موجود جامعه را مورد توجه دارد (متین و بحیرایی، ۱۳۹۷).

به تعبیر ژاک دریدا مسئولیت اجتماعی دانشگاه، مفهوم تاریخی است؛ یعنی هیچ‌کس نمی‌تواند یک‌بار برای همیشه بگوید مسئولیت اجتماعی دانشگاه این است و جز این نیست. از دیدگاه پارسونز با در نظر گرفتن دانشگاه به‌عنوان یکی از سازمان‌های جامعه، تعریف CSR از مفهوم CSR^۱ به دست می‌آید؛ بنابراین، تعاریف مسئولیت اجتماعی دانشگاه عمدتاً در ادبیات، بسته به روشن شدن مسئولیت و اینکه دانشگاه باید در قبال دانشجویان و کارکنان خود، یا نسبت به سهامداران، شرکا و جامعه خود مسئول باشد، متفاوت است (Parsons, 2014). مسئولیت اجتماعی در نهایت باید "از خواسته‌های بیرونی محیط حرفه‌ای" توسعه یابد در صورتی که تعدادی از اعضای هیئت‌علمی، بازیگران اجتماعی بیرونی را در نظر نمی‌گیرند (Gallo, 2022). مطالعه‌ای که در ایالات متحده، در مورد مشارکت بین جامعه و دانشگاه دوکسن انجام شد، به این نتیجه رسید که از طریق این همکاری دانشگاه‌ها می‌توانند درک و کاربرد دانش را عمیق‌تر کنند. دانشجویان به‌طور طبیعی به‌عنوان مدافعان مهم تغییر و رشد جامعه از مزیت برخوردار شوند؛ همچنین جوامع می‌توانند به سمت افق‌های اجتماعی و حرفه‌ای تاکنون تحقق نیافته گام بردارند (Hopson et al., 2016)؛ بنابراین نشان داده می‌شود که پایبندی به مسئولیت اجتماعی مزایایی را برای دانشگاه‌ها، جوامع و تمام ذی‌نفعان از جمله

5. community oriented university-business environment cooperation
6. community oriented international cooperation
7. socio-cultural and ecological projects

1. company social responsibility
2. alumni oriented projects
3. interuniversity cooperation
4. University-high schools/other institutions cooperation

سال‌های اخیر اهمیت این موضوع از طرف دانشگاه‌پژوهان و اندیشمندان حوزه‌های آموزش عالی و جامعه‌شناسی علم نشان داده شده است، بر همین اساس مرور پژوهش‌ها و متون بررسی شده نشان می‌دهند که «گفتمان مسئولیت اجتماعی دانشگاه» هم در سطح جهانی و هم در ایران در سال‌های اخیر شکل گرفته و در حال گسترش است؛ اما خلایقی که در این زمینه وجود دارد و ضرورت پرداختن به این موضوع را در این پژوهش روشن می‌سازد این است که در باب مسئولیت اجتماعی نهاد علم، به مسئولیت اجتماعی در حیطه آموزش و تدوین واحدها و برنامه‌های درسی، ارائه مدل‌ها و ابعاد مختلف مفهوم مسئولیت اجتماعی، ارتباط این مفهوم با توسعه پایدار، استقلال دانشگاهی، فعالیت‌های بشردوستانه و محیط‌زیستی توسط کنشگران نهاد علم در برخی از مطالعات پرداخته شده است؛ اما آنچه کمتر مورد توجه قرار گرفته، مسئولیت اجتماعی نهاد علم در حیطه پژوهش و با تأکید بر پژوهش‌های محلی و منطقه‌ای است. به نظر می‌رسد ضرورت حرکت به سمت فعالیت‌های مرتبط با نیازهای جامعه و پاسخگویی به انتظارات محیطی از سوی نهاد علم وجود دارد؛ بنابراین در این پژوهش تلاش خواهد شد تا با دیدگاهی آسیب‌شناسانه به ابعاد مختلف موضوع از دید اعضای هیئت‌علمی توجه شده و در انتها راهکارهایی جهت کاهش آسیب‌ها و تسهیل وضعیت مطلوب به سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان حوزه سیاست‌گذاری علم و آموزش عالی ارائه شود.

روش

پژوهش حاضر جهت دستیابی به اهداف و پاسخ‌دهی به سؤالات تحقیق، نیازمند استفاده از روش کیفی و ابزار مصاحبه نیمه‌ساخت‌یافته به‌عنوان ابزاری با انعطاف‌پذیری مطلوب بوده است. مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با سؤالات باز این امکان را به مشارکت‌کنندگان می‌دهد که پاسخ‌های دقیق و منحصربه‌فردی که برآمده از جهان‌بینی و تجربیات آن‌ها است به سؤالات بدهند. بدین منظور، نمونه‌ای با رعایت تنوع از

- تأثیر سازمانی^۱، تأثیر دانشگاه (مانند هر سازمان دیگر) بر زندگی جامعه دانشگاهی خود اعم از کارکنان اداری، اعضای هیئت‌علمی و دانشجویان؛
- تأثیر شناختی^۲، مسئولیت اجتماعی برونداد علمی، دانشگاه‌ها با کنترل اجتماعی و تخصیص دانش، رابطه میان علم و تکنولوژی و جامعه را تحکیم می‌بخشند؛
- تأثیر اجتماعی^۳، دانشگاه می‌تواند سرمایه اجتماعی بسازد و دانشجویان را برای واقعیت‌های دنیای خارج آماده کند، با اطراف خود مرتبط و متصل باشد و در صدد حل مسائل ویژه خود برآید و یا می‌تواند در انتقال دانش بدون ارتباط با چارچوب کاری خود همانند یک "سلول آکادمیک"^۴ عمل کند؛
- تأثیر آموزشی^۵ شامل آماده‌سازی دانشجویان برای شهروندی مسئول و تأثیرگذاری پنهان یا آشکار جامعه بر نظام اخلاقی.

برخی از تحقیقات داخلی و خارجی انجام شده در حوزه مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها مانند آقاجری و همکاران (۱۴۰۲)، کشاورز رودکی و همکاران (۱۴۰۲)، مهرابی و همکاران (۱۴۰۱)، موبد و همکاران (۱۴۰۱)، باشکوه اجیرلو و همکاران (۱۴۰۱)، مصطفوی و همکاران (۱۴۰۰)، فرهادی‌راد و همکاران (۱۳۹۹)، بحرانی (۱۳۹۹)، برادران حقیر و همکاران (۱۳۹۸)، مهدی و همکاران (۱۳۹۸)، شصتی و مقیمی (۱۳۹۷)، کریتندن و لوین (۱۳۹۶)، نجاتی حسینی (۱۳۹۶)، همتی (۱۳۹۶)، شفائی یامچلو و همکاران (۱۳۹۵)، حبیبی و همکاران (۱۳۹۵)، Fawad Latif، (2017) Bokhari، (2018) Shaari، (2017) Nguyen and Truang، (2016) Peric and Delic، (2016) Atakan، (2015) Alaa Tag Eldin، (2016) Lenuta Rus، (2014) Dima، (2014) و همکاران (2013) Ahmed، (2012) Nejadi، (2011) و همکاران (2011) مورد بررسی قرار گرفتند. پژوهش‌ها، هرکدام به ابعاد و جنبه‌هایی از مفهوم مسئولیت اجتماعی و در میدان پژوهش، جامعه و دانشگاه متفاوتی پرداخته‌اند. با توجه به اینکه در

4. Academic cloister
5. Educational impacts

1. Organizational impacts
2. Cognitive impacts
3. social impacts

اعضای هیئت علمی سه دانشگاه شیراز، یزد و ایلام در رشته‌های گوناگون انتخاب شد. بدین دلیل که اگر تعداد آزمودنی‌ها در نمونه انتخاب شده به اندازه کافی نباشد، اعتماد افراد نسبت به یافته‌های تحقیق دچار تزلزل خواهد شد (دلاور، ۱۳۹۳)؛ و بنا به پیشنهاد Patton (2002) "نمونه با حداکثر نوسان" انتخاب شد، یعنی انتخاب مواردی اندک اما با بیش‌ترین تفاوت ممکن تا بدین‌وسیله دامنه‌ی نوسان و تفاوت در میدان آشکار شود (فلیک، ۱۳۸۷)؛ بنابراین انتخاب نمونه‌ها از میان اعضای هیئت علمی تا آنجا ادامه یافت که به «اشباع نظری» رسیده و این‌طور به نظر رسد که پاسخ‌های جدید و متنوعی به سؤالات مصاحبه نمی‌دهند و پاسخ‌ها در یک دامنه‌ای تکرار می‌شوند.

اینکه چه کسی، در چه زمانی و در چه مکانی برای پژوهش برگزیده شود به ملاک‌های معینی بستگی دارد که با توجه به هدف پژوهش تعیین می‌شود. نمونه‌گیری نظری^۲ متناسب با هدف پژوهش ما و برای همین منظور به کار می‌رود. نمونه‌گیری نظری در طی مراحل پژوهش توسعه می‌یابد و نمی‌توان آن را از قبل طراحی کرد. اندیشه‌ها و مفاهیم نظری، گردآوری داده‌ها را کنترل می‌کند (هومن، ۱۳۹۱)؛ بنابراین پس از انتخاب اولین عضو هیئت علمی و انجام مصاحبه، به پیاده‌سازی و تحلیل مصاحبه اول پرداخته شد تا روشن شود که در مصاحبه بعدی باید به سراغ چه عضو هیئت علمی با چه ویژگی‌های شغلی و تخصصی رفت؛ بنابراین در نمونه‌گیری نظری، نمونه‌ها از پیش قابل‌شناسایی نیستند و در طی مراحل پژوهش مورد شناسایی و سپس مصاحبه قرار می‌گیرند. ۱۲

یافته‌ها

همان‌طور که شکل ۱ نشان می‌دهد، آسیب‌شناسی مسئولیت اجتماعی حوزه پژوهشی را می‌توان در دو بعد درون نهادی و برون نهادی مورد تحلیل قرار داد. قابل ذکر است که پس از طی فرایندهای کدگذاری، به ۲۳ مفهوم کلیدی در دو بُعد مذکور دست یافتیم.

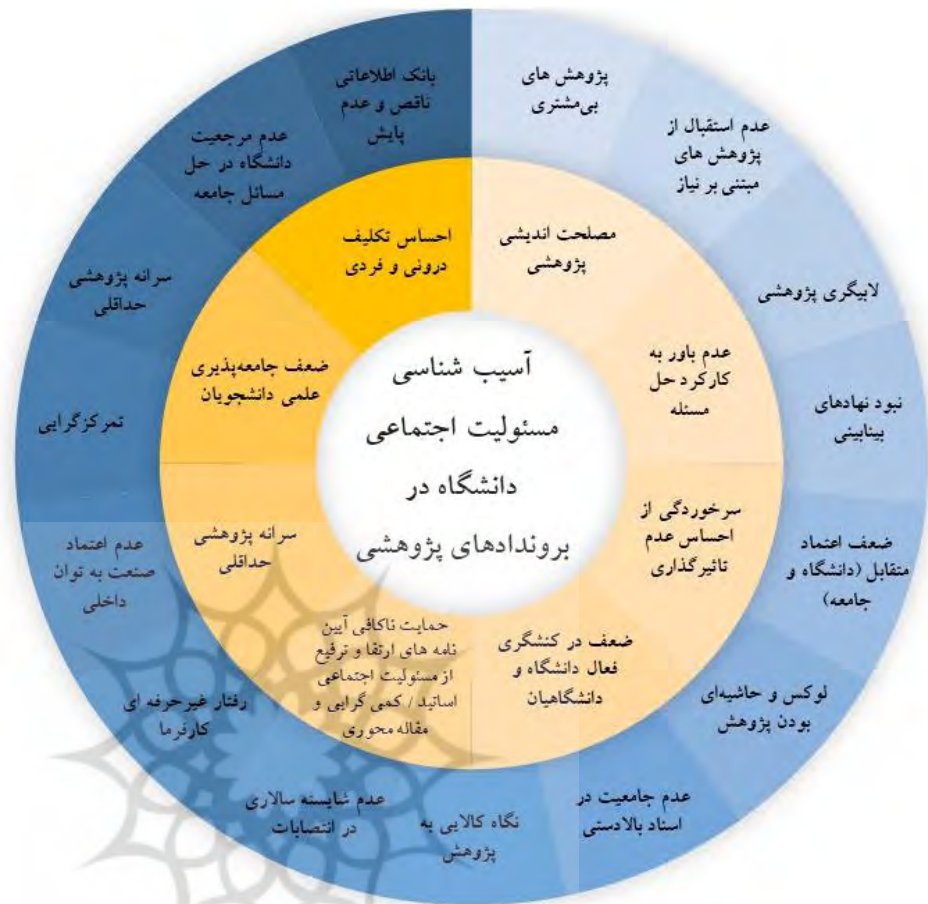
اعضای هیئت علمی سه دانشگاه شیراز، یزد و ایلام در رشته‌های گوناگون انتخاب شد. بدین دلیل که اگر تعداد آزمودنی‌ها در نمونه انتخاب شده به اندازه کافی نباشد، اعتماد افراد نسبت به یافته‌های تحقیق دچار تزلزل خواهد شد (دلاور، ۱۳۹۳)؛ و بنا به پیشنهاد Patton (2002) "نمونه با حداکثر نوسان" انتخاب شد، یعنی انتخاب مواردی اندک اما با بیش‌ترین تفاوت ممکن تا بدین‌وسیله دامنه‌ی نوسان و تفاوت در میدان آشکار شود (فلیک، ۱۳۸۷)؛ بنابراین انتخاب نمونه‌ها از میان اعضای هیئت علمی تا آنجا ادامه یافت که به «اشباع نظری» رسیده و این‌طور به نظر رسد که پاسخ‌های جدید و متنوعی به سؤالات مصاحبه نمی‌دهند و پاسخ‌ها در یک دامنه‌ای تکرار می‌شوند.

اینکه چه کسی، در چه زمانی و در چه مکانی برای پژوهش برگزیده شود به ملاک‌های معینی بستگی دارد که با توجه به هدف پژوهش تعیین می‌شود. نمونه‌گیری نظری^۲ متناسب با هدف پژوهش ما و برای همین منظور به کار می‌رود. نمونه‌گیری نظری در طی مراحل پژوهش توسعه می‌یابد و نمی‌توان آن را از قبل طراحی کرد. اندیشه‌ها و مفاهیم نظری، گردآوری داده‌ها را کنترل می‌کند (هومن، ۱۳۹۱)؛ بنابراین پس از انتخاب اولین عضو هیئت علمی و انجام مصاحبه، به پیاده‌سازی و تحلیل مصاحبه اول پرداخته شد تا روشن شود که در مصاحبه بعدی باید به سراغ چه عضو هیئت علمی با چه ویژگی‌های شغلی و تخصصی رفت؛ بنابراین در نمونه‌گیری نظری، نمونه‌ها از پیش قابل‌شناسایی نیستند و در طی مراحل پژوهش مورد شناسایی و سپس مصاحبه قرار می‌گیرند. ۱۲

عضو هیئت علمی از ۳ دانشگاه مذکور در سال ۱۴۰۲ مورد مصاحبه‌های عمیق قرار گرفتند. بدین دلیل که امکان بررسی تمام دانشگاه‌ها وجود نداشت؛ بنابراین نیاز بود تا تعداد محدودی از دانشگاه‌ها مورد بررسی قرار گیرند، ملاک انتخاب این سه دانشگاه، رتبه‌بندی ISC بوده است که دانشگاه شیراز در میان دانشگاه‌های برتر، دانشگاه یزد در رتبه‌های متوسط و دانشگاه ایلام در رتبه‌های پایین‌تر قرار داشت. با اعضای هیئت علمی در حوزه‌های تخصصی فیزیولوژی و منابع آب،

شکل ۱.

آسیب‌شناسی مسئولیت اجتماعی نهاد علم در بروندادهای پژوهشی

عوامل درون نهادی مسئولیت اجتماعی پژوهشی اعضای هیئت علمی

در جدول ذیل، برخی از مصادیق ذکر شده توسط اعضای هیئت علمی به صورت خلاصه ارائه شده است که مفاهیم درون

جدول ۱.

ابعاد درون نهادی آسیب‌شناسی مسئولیت اجتماعی نهاد علم در بروندادهای پژوهشی

درون نهادی	مفهوم
مصلحت‌اندیشی پژوهشی	مصادیق
عدم باور به کارکرد حل مسئله	قالب کردن گزارش‌های مدیریتی در پژوهش‌های علمی
سرخوردگی از احساس عدم تاثیرگذاری	اعمال‌نظر در استخراج نتایج موردنظر
عدم باور به کارکرد حل مسئله	عدم باور اعضای هیئت علمی به حل مسائل بومی از طریق پژوهش
سرخوردگی از احساس عدم تاثیرگذاری	سرخوردگی، بی‌انگیزگی و افسردگی پژوهشگران به دلیل اثرگذاری اندک پژوهش‌های پیشین

درون نهادی	مفهوم	مصادیق
ضعف در کنشگری فعال دانشگاه و دانشگاهیان	عدم احساس مفید و مؤثر بودن و بکار گرفته شدن در حل مسائل توسط هیئت‌علمی	انتظار عضو هیئت‌علمی به ارائه اولویت‌های پژوهشی توسط دستگاه‌های اجرایی
احساس تکلیف درونی و فردی	تأکید صرف بر آموزش متون درسی در کلاس‌ها احساس اثرگذاری و رضایت درونی در اساتید، در صورت حل یک مسئله و مشکل بومی پیگیری و بررسی مسائل بومی بنا بر علاقه فردی سماجت هیئت‌علمی و ناامید نشدن از بی‌توجهی‌ها و ناملامت‌ها در عرصه پژوهش بومی و محلی	ضعف در کنشگری فعال و یادگیری مهارت چانه‌زنی، اقتناع مدیران یا جامعه
حمایت ناکافی آیین‌نامه‌های ارتقا و ترفیع از مسئولیت اجتماعی اساتید / کمی‌گرایی و مقاله‌محوری	فعالیت بر اساس علاقه شخصی و دغدغه فردی و نه ارتقا و امتیاز نگاه خلاقانه به مسائل بومی و سعی در کشف جنبه‌های کمتر پرداخته‌شده احساس تکلیف و رسالت و تنوریزه کردن منطقه محل سکونت دقت بالاتر در کیفیت پژوهش از سوی اساتید، در صورت کاربردی بودن	تأکید بر نگارش و چاپ مقالات Q1
سرانه پژوهشی حداقلی	توجه و تمرکز اعضای جدیدالورود به امتیاز مقالات در عرصه بین‌المللی مسائل محلی، موقعیت فرد را در پیشران‌های علم و فناوری ارتقا نمی‌دهند اختصاص امتیاز بالا به مقالات بین‌المللی توسط دانشگاه و تشویق عضو هیئت‌علمی نگاه اساتید به موضوعات مورد تقاضای بین‌المللی و نه اولویت‌های داخلی کشور و بومی عدم امکان چاپ مقاله از خروجی پژوهش‌های بومی از چالش‌های کشور جنس مسئله‌ای که از صنعت بیرون می‌آید از جنس مقالات علمی و پژوهشی متفاوت است ترجیح نگارش مقاله و تقویت رزومه به جای انجام طرح‌های پژوهشی بومی با بودجه‌های اندک تقویت رزومه و کسب امتیاز با نگارش مقاله، در اتاق کاری، و اختصاص زمان کمتر نسبت به پژوهش‌های بومی دغدغه عضو هیئت‌علمی در کسب امتیازات کافی جهت ارتقا، ترفیع و تبدیل وضعیت مقاله محور بودن ارزشیابی اعضای هیئت‌علمی به چالش کشیدن مسائل و مشکلات محلی، منطقه‌ای و ملی	نگرانی دانشجویان تحصیلات تکمیلی برای دریافت خروجی از پژوهش‌ها و تأکید بر مقاله
صرفه اقتصادی نداشتن پژوهش برای پژوهشگر و استاد تخصیص بودجه پایین به رساله‌های دانشجویی، تهیه مواد آزمایشگاه و ... اعتبار اندک مانع از پیگیری موضوعات اساسی در حیطه منطقه‌ای کسر شدن بخش زیادی از بودجه طرح پژوهشی به دلیل مالیات، بالاسری و ... و کاهش انگیزه افراد	برآورده نشدن نیازهای مالی اساتید و پایین رفتن اولویت پژوهش در این میان	عدم توانایی کافی و مهارت پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی در شناسایی و پژوهش
در موضوعات بومی که نیاز به دقت و تلاش بیشتری نسبت به سایر موضوعات دارد		ضعف جامعه‌پذیری علمی دانشجویان

آسیب‌شناسی مسئولیت اجتماعی نهاد علم در بروندادهای پژوهشی نشان می‌دهد که یکی از ابعاد مهم وضعیت موجود، عوامل درون نهادی هستند. عواملی که مربوط به کاستی‌های درون نهاد علم، دانشگاه‌ها، مؤسسات پژوهشی و کنشگران آن‌ها است. مصلحت‌اندیشی پژوهشی و در نظر گرفتن خوشایند سیستم در استخراج نتایج تحقیق یا به‌عبارت‌دیگر تفسیر مغرضانه‌ی نتایج پژوهش؛ عدم باور و اعتقاد عضو هیئت‌علمی بر اثربخشی پژوهش در شناخت ابعاد، کشف عمیق مسائل و ارائه راهکارهای مؤثر در حل مسائل بومی و منطقه‌ای؛ سرخوردگی و احساس عدم تأثیرگذاری بر حل مسائل محل سکونت توسط اعضای هیئت‌علمی به‌عنوان کنشگران نهاد علم و احساس نیاز به تعمیق نگرش مشارکت‌جویانه توسط سیستم؛ ضعف در کنشگری فعال اعضای هیئت‌علمی در شناسایی مسائل موجود، مهارت چانه‌زنی و اقناع مدیران سازمان‌ها؛ حمایت ناکافی آیین‌نامه‌های ارتقا و ترفیع از مسئولیت اجتماعی اساتید؛ تأکید صرف بر سیاست‌گذاری مبتنی بر بروندادهای پژوهشی بین‌المللی سبب توجه و تمرکز همه‌جانبه اعضای هیئت‌علمی (خصوصاً جدیدالورود) بر نگارش و چاپ مقالات خارجی و انتخاب موضوعاتی که قابلیت چاپ در مجلات بین‌المللی را داشته باشد، کم‌توجهی به موضوعات بومی و نیازهای کشور و در صورت تمایل به صورت‌بندی پژوهش‌های محلی و منطقه‌ای با دشواری چاپ مقاله از خروجی‌های این نوع پژوهش‌ها مواجه خواهند شد؛ کمی‌گرایی و مقاله‌محوری، تأکید بیش‌ازحد بر چاپ مقاله و سوق دادن افراد از طریق ریل‌گذاری نادرست و امتیازدهی در ترفیع و ارتقا سبب انتخاب مسیر راحت‌تر تدوین مقاله در اتاق کار، به‌جای مسیر دشوار موشکافی و حل مسائل و نیازهای بومی و منطقه‌ای توسط اعضای هیئت‌علمی می‌شود. هرچند که اندیشه‌ها زمانی رسمیت علمی می‌یابند که چاپ شوند و در معرض قضاوت داوران قرار گیرند اما آنچه توسط اعضای هیئت‌علمی به‌عنوان آسیب وضعیت موجود مورد اشاره قرار گرفته است در نظر

نگرفتن اهمیت و دشواری پژوهش‌های بومی در امتیازدهی‌ها بوده است.

سرانه پژوهشی حداقلی و صرفه نداشتن پژوهش برای پژوهشگر خصوصاً در مورد موضوعات بومی که نیازمند جمع‌آوری اطلاعات میدانی هستند، همچنین کسر شدن بخش زیادی از بودجه طرح‌های پژوهشی به دلایل مالیات، بالاسری و موارد دیگر سبب کاهش انگیزه افراد می‌شود.

برخی از اساتید پرداختن به موضوعات پژوهشی بومی را نیازمند مهارت‌های پژوهشی و قدرت چانه‌زنی و تلاش بیشتری می‌دانند که گاهی دانشجویان تحصیلات تکمیلی به دلیل ضعف در جامعه‌پذیری دانشگاهی از کسب این مهارت‌ها محروم هستند. آن‌هایی که برای این منظور آموزش کافی دیده‌اند و آن‌ها که فاقد این آموزش‌ها هستند در پرداختن به مسائل و نیازهای کشور، کنشگری متفاوتی خواهند داشت؛ به‌عبارت‌دیگر آنچه در آموزش دانشجویان مورد بی‌توجهی قرار گرفته و در پژوهش‌ها به‌طور مکرر نیز اشاره شده است، بی‌تناسبی برنامه‌ها و آموزش‌های دانشگاهی با نیازهای واقعی جامعه و بازار کار و جهان زندگی است.

در کنار تمام ضعف‌ها، کاستی‌ها و کمبودهایی که اعضای هیئت‌علمی به‌عنوان موانع تحقق مسئولیت اجتماعی در بروندادهای پژوهشی به آن پرداختند، برخی از اساتید به احساس تکلیف درونی و فردی در پرداختن به چالش‌های محل سکونت خود و نیازهای فوری کشور، احساس مفید بودن و رضایت درونی و همچنین ناامید نشدن از ناملایمات در این عرصه اشاره داشتند. حتی برخی از اساتید با همین انگیزه، پس از تحصیل در دانشگاه‌های تهران به محل سکونت خود بازگشته تا از دانش خود در راه کشف ابعاد، صورت‌بندی مفهومی و راهکارهای حل مسائل محلی و منطقه‌ای و پیشنهاد به سیاست‌گذاران استفاده کنند.

در جدول ذیل نیز، برخی از مصادیق ذکر شده توسط اعضای هیئت‌علمی که مفاهیم برون نهادی مسئولیت اجتماعی آن‌ها را در حیطه‌ی پژوهشی شکل داده، ارائه شده است:

جدول ۲.

ابعاد برون نهادی آسیب‌شناسی مسئولیت اجتماعی نهاد علم در برون‌دادهای پژوهشی

برون نهادی مفهوم	مصادیق
پژوهش‌های بی‌مشتري	عدم ارزش پژوهش بدون داشتن مشتري در جامعه پر چالش امروز
عدم استقبال از پژوهش‌های مبتنی بر نیاز	اخطار اساتید و پیش‌بینی خطرات، همراه با بی‌توجهی مسئولین انتظار تقدیر و تشویق اساتید حساس به مشکلات بومی قدرشناسی و عدم حمایت مسئولین مربوطه از پژوهش‌های محلی و منطقه‌ای
عدم مرجعیت دانشگاه در حل مسائل نبود نهادهای بینابینی	ضعف دانشگاه در حل مسائل جامعه آن را تبدیل به یک دبیرستان بزرگ کرده عدم کارایی نهادهای بینابینی دانشگاه، جامعه و صنعت جهت تعیین اولویت‌ها و مسائل ضعف در برقراری لینک و انتقال مشکلات جامعه به دانشگاه و دریافت راه‌حل از دانشگاه عدم تعریف میزهای مشترک برای هم‌افزایی
ضعف اعتماد متقابل دانشگاه و جامعه	تصور میج‌گیری دانشگاه از بخش اجرایی عدم اعتماد به دستگاه‌های اجرایی توسط عضو هیئت‌علمی عدم اعتماد جامعه/ مدیران و سیاست‌گذاران به نهاد دانشگاه به‌عنوان مرجعی برای ارجاع مسائل به آن‌ها عدم اعتقاد به دانشگاه به‌عنوان محل پژوهش و توانمند در حل مشکلات، به دلیل تجربه‌های ناموفق قبلی عدم استقبال کارخانه‌ها از همکاری با دانشگاهیان عدم اعتقاد به اینکه علم هم‌نیازمند سعی و خطاست عدم استفاده از قوه همفکری و مشورت دانشگاه در دستگاه‌های اجرایی از بین رفتن دغدغه و انگیزه عضو هیئت‌علمی از پژوهش بومی و محلی در صورت عدم به‌کارگیری توسط سیاست‌گذار بخش دولتی یا خصوصی عدم توجه دستگاه‌ها به راهکارها و گوشزد اساتید در موضوعات مختلف برخوردار نبودن از عمق کافی در پژوهش‌های تعریف‌شده توسط سازمان‌های اجرایی
لوکس و حاشیه‌ای بودن پژوهش	عدم کاربست یافته‌های پژوهشی مبتنی بر دانشگاه و در نتیجه بی‌انگیزگی هیئت‌علمی نیاز به دانشگاه به‌عنوان دکور استقبال بخش خصوصی یا دولتی از پژوهش در صورت باور به حل مشکلات از طریق پژوهش عدم استفاده از تخصص، دانش و پژوهش پژوهشگران در حل مسائل کشور
عدم جامعیت در اسناد بالادستی	عدم دقت و جامعیت لازم در تدوین اسناد مسئله‌نمایی در اسناد سیاست‌گذاری یکپارچه توسط وزارت علوم برای تمام دانشگاه‌ها و عدم توجه به تفاوت‌های منطقه‌ای
نگاه کالایی به پژوهش	نگاه کالایی و نتیجه‌گرایی به پژوهش در برخی دستگاه‌های دولتی و خصوصی نگاه مناقصه‌ای به پیشنهادها پژوهشی و ملاک قرار دادن مبلغ نهایی کار به‌جای کیفیت و شایستگی
رفتار غیرحرفه‌ای کارفرما	عدم امنیت شغلی استاد دانشگاه در صورت اظهارنظر کارشناسی مخالف نظر سیستم عدم استقلال دانشگاه‌ها
عدم اعتماد صنعت به توان داخلی	خط موازی بودن دانشگاه و صنعت که گوش به فرمان خارج از کشور هست
تمرکزگرایی	تمرکزگرایی و عدم واگذاری برخی مسائل به غرفه‌های علمی استانی
لابی‌گری پژوهشی	رانندگی در برون‌سپاری پروژه‌ها و تأثیر شبکه ارتباطی به‌جای دانش و سواد فرد

برون نهادی	مصادیق	مفهوم
	عدم تخصص گرایی و فرایند رقابتی در واگذاری پژوهش‌ها نگاه فرصت طلبانه برخی مدیران به پست‌های اجرایی و عدم ارزش به پژوهش اصیل ذی‌نفع بودن کارکنان دستگاه‌ها و دوستانشان در تعریف موضوعات و انجام پژوهش‌ها عدم کار تخصصی در تعریف مسائل و چالش‌های استانی در دستگاه‌های اجرایی	
سراجه پژوهشی حداقلی	ایجاد محدودیت‌های مالی و زمانی پژوهش در دستگاه‌های دولتی و خصوصی کمبود بودجه سازمان‌ها در حمایت از رساله‌های دکتری در شهرهای کوچک اعتبارات پژوهشی با خساست بیشتری اختصاص داده می‌شود عدم تناسب تشویق به مسئولیت‌پذیری اجتماعی اساتید و بودجه‌های تخصیص یافته ترجیح فعالیت‌های اقتصادی بیرون از دانشگاه به حضور و پژوهش در درون دانشگاه	
بانک اطلاعات ناقص و عدم پایش	عدم پایش، دیده‌بانی و ثبت اطلاعات در سطح منطقه‌ای کمبود داده‌های ملی و اطلاعات سراسر ایران انصراف دانشجو از انتخاب موضوعات بومی با سختی دسترسی به داده‌ها محرمانه و امنیتی بودن برخی آمار و اطلاعات نیاز به روابط غیررسمی جهت دریافت داده‌ها عدم دسترسی به داده‌ها به دلیل عدم اندازه‌گیری، جمع‌آوری داده‌ها و یا پرداخت هزینه توسط محقق عدم احساس رضایت محقق از نتایج پژوهش و اتکا به برخی یافته‌ها به دلیل نقص داده‌های دریافتی	
عدم شایسته‌سالاری در انتصابات	عدم آشنایی مدیران با پژوهش‌های اجتماعی به دلیل تخصص مهندسی و عدم شایسته‌سالاری و تخصص گرایی در انتخاب مدیران عدم ارزیابی عملکرد مداوم مدیران در خصوص ارزش‌گذاری به پژوهش اصیل دخالت معیارهای ایدئولوژیک در جذب افراد	

عدم استقبال برخی از مدیران سازمان‌ها از پژوهش‌های مبتنی بر نیاز که اساتید بر اساس انگیزه‌های درونی انجام داده و نتایج قابل توجهی ارائه داده‌اند، آن‌ها را بی‌انگیزه و سرخورده کرده است. در امر مدیریت سازمان‌های علمی موضوعی که اهمیت خاص دارد، اعتبار بخشیدن به پژوهشگران و حمایت‌های مالی از آنان است. دو ارزش مورد توجه اهل علم احترام و قدرشناسی است. اعضای هیئت علمی حساس به مسائل بومی و منطقه‌ای انتظار قدرشناسی و تشویق با استفاده از ابزارهای متنوع مالی و معنوی از سوی مدیران را دارند. نبود نهادهای بینابینی برای پیوند میان دانشگاه، صنعت و جامعه و اعتمادسازی میان نهادها، عدم تکیه بر قوه فکر و مشورت دانشگاه، نبود میزهای مشترک برای هم‌افزایی، عدم اعتماد متقابل به دلایل مختلف از جمله تجربه‌های ناموفق قبلی،

مسئولیت اجتماعی کنشگران نهاد علم صرفاً متوجه عوامل درون نهادی و ضعف‌های موجود در دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی ناست بلکه برخی از این کمبودها برون‌نهادی اما تأثیرگذار بر عملکرد دانشگاه و دانشگاهیان در حوزه پژوهش و توجه به نیازهای کشور است. عدم ارزش به پژوهش‌های بدون داشتن مشتری در جامعه پر چالش امروز نشان‌دهنده‌ی این است که عضو هیئت علمی ترجیح می‌دهد وقت، انرژی و دانش خود را صرف پژوهش‌هایی کند که تقاضا شده باشد. به عبارتی در دنیا مقالات (و رساله‌های دانشجویی) حائز اهمیت است که سفارش شده و مشتری برای آن وجود داشته باشد. صنعت، جامعه، دستگاه‌های اجرایی و بخش خصوصی مشتری‌های پژوهش‌های علمی هستند که نیازمند درک ضرورت پژوهش توسط این نهادها است.

مختلف محیط‌زیستی، اجتماعی، کشاورزی و ...، عدم همکاری سازمان‌های برخوردار از این اطلاعات با پژوهشگران و در اختیار قرار ندادن اطلاعات مگر از مسیرهای غیررسمی و استفاده از دوستی‌ها، اعلام محرمانگی برخی از داده‌ها که این موضوع پیامدهای بی‌شماری در پی دارد از جمله تغییر مسیر پژوهشگران به سمت پژوهش‌های کم‌دردسر و داده‌های آماده و یا عدم اعتماد به یافته‌های پژوهش به دلیل نقص داده‌های تحلیل‌شده.

راهکارهای پیشنهادی اعضای هیئت‌علمی در راستای تحقق وضعیت مطلوب مسئولیت‌پذیری اجتماعی پژوهشی

- تأمین بودجه و تزریق اعتبارات مالی؛ این امر می‌تواند از طریق سرمایه‌گذاری دولت، صنعت و بخش خصوصی محقق شود. فراهم آوردن محیط، امکانات، شرایط مناسب کار، حمایت مالی و از میان بردن موانع اداری از مطالبات جدی اعضای هیئت‌علمی است؛ بنابراین نیاز است که پژوهش به‌عنوان یک فعالیت ضروری، سودآور و سرمایه‌ای و نه فعالیتی لوکس و حاشیه‌ای در برنامه‌ریزی‌های سازمان‌های اجرایی از جایگاه لازم برخوردار باشد و در راه آن بودجه لازم تخصیص داده شود.
- جامعه‌پذیری و توانمندسازی اعضای هیئت‌علمی؛ تقویت مهارت‌های پژوهشی، قدرت چانه‌زنی با صنعت و سایر سازمان‌ها، برقراری ارتباط نزدیک با مسائل و چالش‌های محیط پیرامون و صورت‌بندی مفهومی آن‌ها بر اساس تخصص خود، توانمندسازی جهت نیازآفرینی چند سال آینده، کسب بینش، کسب مهارت‌ها، تعریف مسئله و اعتمادبه‌نفس و همچنین گسترش و تعمیق نگرش مشارکت‌جویانه از جمله موارد مورد تأکید در توانمندسازی اعضای هیئت‌علمی جهت آمادگی پرداختن به چالش‌های بومی و نیازمندی‌های کشور برشمرده شده است.
- پیوند میان جامعه، صنعت و نهاد علم و اعتمادسازی؛ تقویت نهادهای واسطه، ایجاد میزهای مشترک دائمی و

تعاملات اندک و بی‌ثمر میان مدیران اجرایی و دانشگاهیان، نبود فهم مشترک از مسائل و پژوهش‌های مبتنی بر نیاز همه این مسائل سبب دل‌زدگی، بی‌اعتمادی و ضعف تعاملات مؤثر و هم‌افزا میان دانشگاه، جامعه و صنعت شده است. فرایند تولید علمی و انجام پژوهش در اغلب مواقع توسط پژوهشگران و بدون ارتباط لازم و مستمر با مدیران، که مشتری‌های یافته‌های پژوهشی هستند صورت می‌گیرد؛ به عبارت دیگر مدیران و پژوهشگران کمتر دارای اجتماعات علمی مرتبط یا مرکب هستند. نگاه لوکس و حاشیه‌ای به پژوهش و عدم استفاده از نتایج پژوهش‌ها در حل مسائل کشور و نیاز به دانشگاه به‌عنوان دکور از دیگر ضعف‌های مورد اشاره‌ی دانشگاهیان به‌عنوان عوامل برون‌نهادی ضعف در مسئولیت اجتماعی بروندادهای پژوهشی بوده است.

نبود جامعیت در اسناد بالادستی و سیاست‌گذاری یکپارچه برای تمام دانشگاه‌ها بدون توجه به شرایط منطقه‌ای، آمایش سرزمین و ... در ابلاغ به دانشگاه‌ها از دیگر چالش‌های مورد اشاره در این زمینه بوده است. رفتار غیرحرفه‌ای کارفرما و سفارش‌دهنده‌ی پژوهشگر و اعمال‌نظر در استخراج نتایج موردنظر و موردپسند از جمله نشانه‌های عدم استقلال دانشگاه و پژوهش‌ها به‌طور خاص بوده است که علی‌رغم صرف هزینه، وقت و انرژی در انجام پژوهش‌های بومی، مسائل به‌جای خود باقی می‌مانند.

تمرکزگرایی و عدم واگذاری کشف و تحلیل مسائل و چالش‌های بومی به پژوهشگران و محققین همان مناطق، لابی‌گری پژوهشی، زدوبند و رانت در واگذاری پژوهش‌ها به افراد به‌جای شایسته‌سالاری، ارزش نهادن به پژوهش‌های اصیل و تأکید بر تخصص‌گرایی و فرایند رقابتی از آسیب‌های دیگر مورد اشاره توسط اعضای هیئت‌علمی بوده است.

از الزامات جدی پژوهش‌های محلی، دریافت داده‌های موردنیاز حوزه‌ی پژوهش است. از جمله دلایل مهم دل‌زدگی اساتید و پژوهشگران و انصراف از این دسته پژوهش‌ها، موانع موجود در این زمینه است. این آسیب از چند منظر قابل تحلیل است از جمله عدم پایش و دیده‌بانی داده‌ها در زمینه‌های

ارشد به هر استاد در راستای تحقق برنامه‌های پژوهشی تعریف شده.

- بازبینی در فهم از علم و جهان بومی‌سازی؛ لزوم پیوند جنبه‌های محلی^۱ (اینجا و اکنون) به جنبه‌های جهانی^۲ و نیاز به توجه جدی و فهم ضرورت پژوهش. بدین دلیل که مصرف منفعلانه‌ی دانش امروزه جای خود را به مصرف کنش‌مندانه داده است، علم جهانی از طریق مصرف خلاقانه‌ی ما به علم جهانی-محلی تبدیل می‌شود.
- مسئولیت‌دهی بر اساس علاقه‌مندی، توانمندی و استعداد اعضای هیئت‌علمی؛ تقسیم‌بندی بر اساس توانایی در پژوهش‌های کاربردی و بومی، پژوهش‌های بین‌المللی و تشویق و امتیازدهی متناسب با دسته‌بندی‌ها.
- تقویت گروه‌های پژوهشی بین‌رشته‌ای؛ توجه به این نکته که علم مدرن با کار جمعی و بین‌رشته‌ای معنا می‌یابد. بر همین اساس، مسئولیت، در مرحله حل مشکلات، به این معناست که دانش تخصصی یک دانشمند در یک رشته خاص، برای حل مشکلاتی که در جامعه وجود دارد کفایت ندارد و پژوهشگر به سمت رشته‌های دیگر می‌رود تا با کمک ابزارهای علمی آن رشته‌ها، راه‌حلی ارائه داده و به نحو مسئولانه به سرانجام برساند.
- مأموریت‌گرایی دانشگاه‌ها؛ تعیین رسالت و مأموریت دانشگاه‌ها متناسب با مسائل موجود در آن منطقه و خودداری از سیاست‌گذاری یکسان برای تمام دانشگاه‌ها در هر بستر و موقعیتی.
- شایسته‌سالاری در انتصابات؛ رهبری علمی و سازمانی مناسب، مدیریت مبتنی بر دانش، نیاز به تغییر انگاره‌های مدیران دانشگاهی، ارزشیابی مداوم مدیران اجرایی در ارج نهادن به جایگاه پژوهش در حل مسائل و آگاه‌سازی مدیران در زمینه به‌کارگیری علم و تکنولوژی؛ بنابراین وظیفه سیاست‌گذار ایجاد مشوق‌های لازم، شایسته‌سالاری و ترغیب کنشگران و عاملان علمی و

اجتماعات علمی متشکل از پژوهشگران بومی، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان، دعوت از محققین و اعضای هیئت‌علمی در شناسایی مسائل، باور به علم به‌عنوان یار سیاست‌گذار، ارتباط تنگاتنگ هر دانشکده با یک شرکت صنعتی و ایجاد یک غرفه برای شرکت‌ها در دانشگاه و ارائه نیازها و تحلیل راه‌حل‌ها، تقویت دفاتر ارتباط با صنعت و جامعه در دانشگاه‌ها و مسئله‌شناسی توسط پژوهشگران.

- تجدیدنظر در سیاست‌های ترفیع و تشویق اعضای هیئت‌علمی؛ یکی از راهکارها این است که در کسب مرتبه استاد تمامی برای اعضای هیئت‌علمی به‌جای تأکید بر انباشتی از مقالات، بر حل یک مسئله توسط استاد، ثبت اختراع، ارائه نظریه و یا گسترش تئوری‌های یک حوزه تخصصی تأکید شود. توجه به ملاک‌های کیفی به‌جای کمی در ارتقای اعضای هیئت‌علمی، امتیاز مضاعف به پژوهش‌های اثرگذار در جهت شناسایی و مشارکت در حل مسائل جامعه و صنعت، عدم یک‌جانبه‌نگری در آیین‌نامه ارتقا و تأکید صرف بر معیارهای تحقق دانشگاه نسل یک و دو.
- جهت‌دهی رساله‌های دکتری؛ الزام به تعریف رساله‌های دکتری کاربردی و مبتنی بر یک نیاز و مسئله در صنعت، جامعه یا محیط بومی، انگیزه بخشی به اساتید و دانشجویان از طریق اعطای نمره و امتیاز بالاتر به رساله‌های کاربردی و تخصیص چند دانشجوی دکتری به هر عضو هیئت‌علمی در راستای حل یک مسئله مشخص و پذیرش دانشجوی تقاضامحور بر اساس نیازها.
- تعریف برنامه‌های پژوهشی جهت‌دار توسط اعضای هیئت‌علمی؛ الزام اساتید به ارائه پژوهش‌های مبتنی بر نیازهای کشور در بازه زمانی مشخص (به‌عنوان مثال، ۵ ساله) و واگذاری چند دانشجوی دکتری و کارشناسی

دانشگاه‌ها نقش پررنگ‌تری را در توسعه محلی، ملی و بین‌المللی ایفا کنند.

توصیف وضعیت موجود مسئولیت اجتماعی اعضای هیئت علمی در بروندهای پژوهشی، آسیب‌شناسی و برجسته کردن ضعف‌های موجود، تحلیل وضعیت مطلوب و راهکارهای پیشنهادی جهت تحقق مسئولیت اجتماعی کنشگران نهاد علم، اشاره به راه‌های انگیزه بخشی به اعضای هیئت علمی جهت ایجاد تعادل میان پژوهش‌های بومی، محلی و مبتنی بر نیازهای کشور با پژوهش‌های بین‌المللی و همچنین اشاره به عوامل برون نهادی که نیازمند سیاست‌گذاری، همکاری و مساعدت سازمان‌های دیگر غیر از دانشگاه‌ها در یافته‌های پژوهش حاضر است؛ از این جهت که علت حل نشدن مسائل و چالش‌ها صرفاً، فقدان تحقیقات علمی مرتبط با موضوع نیست بلکه گاهی علت واقعی را باید در عدم حمایت سیاست‌گذاران و ابزارهای الزام‌آور در بهره‌برداری از تولیدات علمی در جهت حل مسائل محلی و منطقه‌ای جستجو کرد.

دوگانه‌ای که در خصوص مسئولیت اجتماعی اعضای هیئت علمی در سیاست‌گذاری علمی مطرح می‌شود، دوگانه‌ی بین‌المللی سازی دانشگاه‌ها، بالارفتن رتبه کشور در عرصه علمی بین‌المللی، انتشار مقاله و تولیدات علمی در مجلات طراز اول دنیا و تسهیل رویت‌پذیری علمی در سطح بین‌المللی با تعریف پژوهش‌های منطقه‌ای، محلی و مبتنی بر مسائل و چالش‌های داخلی است. آسیب مذکور، در واقع، نتیجه‌ی هم قدم سازی دانشگاه‌ها است که تماماً حقوق یکسان، وظایف یکسان و رویکرد یکسان دارند.

در برخی از پژوهش‌ها به تلاش‌های نخبگان علمی، فرهنگی و سیاسی کشورها در راستای تبعیت از معیارهای مورد قبول دانشگاه‌های برتر دنیا، جهانی جلوه دادن فعالیت‌های خود و ارتقا اشاره می‌کنند که اکثراً خود را در اشتیاق برای چاپ مقالات ISI نشان می‌دهد (مریجی، ۱۳۹۵). از طرف دیگر، اسناد بالادستی یکی از وظایف اصلی نظام آموزش عالی را رصد دنیای پیرامون خود و بیرون آمدن از پبله‌ی درون عنوان

اجتماعی به سمت حوزه‌های اولویت‌دار ملی، منطقه‌ای و محلی است.

- نظارت قوی و جلوگیری از زدوبندهای پژوهشی؛ سیستم پاداش، تسهیلات و واگذاری پژوهش به محققان از طریق فرایندی رقابتی^۱ و بر مبنای شایستگی‌ها^۲ می‌تواند راه را بر هر نوع لابی‌گری پژوهشی ببندد.

بحث و نتیجه‌گیری

در مطالعات علم و جامعه‌شناسی علم، تعاریفی ارائه شده است از جمله اینکه علم، چشم‌اندازی ابزاری برای حل مسائل و مشکلات ما در این دنیاست. در همین راستا می‌توان استدلال کرد که همان‌طور که خدمات رفاهی عمومی باید در اختیار کلیه مشتریانی که خواهان این خدمات هستند قرار گیرد، دانشگاه‌ها نیز باید منابع خاص خود را برای برآورده کردن نیازهای اجتماعی مهم به‌کارگیرند (امیر و همکاران، ۱۳۹۶). در برخی از پژوهش‌های انجام شده در حوزه مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها به نتایج جالب‌توجهی دست یافتند از جمله Moraes (2024) در نتایج پژوهش خود اشاره می‌کنند اعضای هیئت علمی بر این باورند که دانشگاه به دانشجویان آموزش‌های اجتماعی کافی را ارائه می‌دهد تا آن‌ها را به سمت مسئولیت اجتماعی سوق دهد. در این مورد ۷۶٫۲ درصد معتقدند که این آموزش‌ها قابل‌توجه هستند؛ که پژوهش‌های داخلی نتایجی خلاف آن را نشان می‌دهد و همواره بهبود جامعه‌پذیری دانشگاهی در ابعاد مختلف را از الزامات نظام آموزش عالی برمی‌شمردند.

همان‌طور که بیانیه مسئولیت اجتماعی در کنفرانس جهانی آموزش عالی یونسکو (۱۹۹۸) اشاره می‌کند، دانشجویان باید به نحوی تربیت شوند که بتوانند مشکلات جامعه را تحلیل کنند، به دنبال راه‌حلی برای آن‌ها باشند، این راه‌حل‌ها را اعمال کنند و مسئولیت اجتماعی خود را بپذیرند. در این کنفرانس یکی از موضوعاتی که مورد تأکید قرار می‌گیرد طرح دانشگاه برون‌گرا یا پاسخ‌گو است. امروزه انتظار می‌رود

کارفرمایان دانش‌آموختگان، بنیادهای سرمایه‌گذار و جامعه) (امیر و دیگران، ۱۳۹۶؛ به نقل از آقاجری و همکاران، ۱۴۰۲). مفهوم دیگر لزوم ایجاد اتحاد بین دانشگاه و جامعه است. با ترویج چنین مشارکت‌هایی، دانشگاه نقش بیشتری را به‌عنوان مدافع خواسته‌ها و تحولات اجتماعی ایفا می‌کند و به آن کمک می‌کند تا به وضعیت سازگار با محیط‌زیست دست یابد (Hopson, 2016). ثابت شده است که راهبردهای نوآورانه‌ای مانند یادگیری خدماتی راهی مؤثر برای ترویج چنین اتحادها و افزایش مشارکت دانشگاه‌ها در جامعه است (Ajirlu Majestic & Pouramini, 2022).

از مفاهیم اشاره شده توسط اعضای هیئت‌علمی به‌عنوان مانعی برای تحقق مسئولیت اجتماعی در حیطه پژوهش، نگاه کالایی، کمی، امتیاز ده، مناقصه‌ای و حاشیه‌ای به پژوهش است. این نگاه در بسترهای مختلف از تخصیص بودجه، اولویت دادن در سازمان‌ها و اعتبار بخشیدن به نتایج پژوهش‌ها در حل مسائل بومی خود را نشان می‌دهد. همان‌طور که لیوتارد^۲ به کالایی شدن پژوهش می‌پردازد. او معتقد است دانش در جامعه‌های ماشینی شده برای این است که تولید و خرید و فروش و مصرف بشود. هدف، مبادله‌ی کالایی است. او معتقد است که ارزش‌های مبادله‌ای بازار بر دانش غلبه یافته است. درس می‌دهیم تا حقوق بگیریم. مقاله می‌نویسیم تا ما را ارتقا بدهند. کتاب تولید می‌کنیم تا بفروشیم و حق تألیف بگیریم. پژوهش می‌کنیم تا گزارشی به کارفرما تحویل دهیم و حق الزحمه‌ای دریافت کنیم. با این توضیحات، این مبادله به معنای کالایی کلمه و به‌صورت مبادله‌ی ابزاری، به نظر لیوتارد، دانش را به وضعیت بحرانی دچار کرده است. بسیاری از دانشگاه‌ها رسالت اصلی خود را آموزش تلقی کرده (دانشگاه نسل اول) و رسیدگی به سایر امور از جمله پژوهش را به‌صورت بخش‌های جنبی و درجه دوم و سوم اهمیت تلقی می‌کنند. این موضوع با تحقیقات انجام شده توسط Aguirre (2019) مطابقت دارد که معتقد است اساتید دانشگاه معمولاً نظر مثبتی در مورد مدیریت دانشگاه‌ها در موضوعات منابع انسانی و

می‌کنند. Moraes در پژوهشی (2024) ادعا می‌کند که ۶۶٫۷٪ از اعضای هیئت‌علمی معتقدند موضوعات آن‌ها به‌روز و مرتبط با نیازهای مختلف اجتماعی جامعه است. ایجاد سامانه نان، فرصت‌های مطالعاتی استادان در صنعت و بورسیه‌های دانشجویی از جمله تلاش‌هایی است که در راستای تحقق این امر و برای تقویت ارتباط میان صنعت و دانشگاه و بهبود نقش آموزش عالی در گره‌گشایی از مشکلات کشور و بهبود رفاه و کیفیت زندگی مردم ایران انجام شده است. از راهکاری مهمی که برای حل این تعارض پیشنهاد می‌شود و می‌بایست توسط سیاست‌گذاران حوزه علمی مورد توجه جدی قرار گیرد ماموریت‌گرایی نظام آموزش عالی به‌طور عام و دانشگاه‌ها به‌طور خاص است. بدین معنا که یک دسته از دانشگاه‌ها مشخصاً در جهت تقویت جایگاه کشور در سطح بین‌المللی فعالیت کنند؛ استاد و دانشجویان مرتبط با این مأموریت را جذب کنند و از تجهیزات و محیط آموزشی و پژوهشی متناسب نیز برخوردار باشند. استقرار نظام مسائل پژوهشی و رویکرد حل مسائل طراز اول ملی در دانشگاه‌های ماموریت‌گرا از راهکارهای مؤثر در این زمینه است. در سامانه علم و فناوری کشور بسیاری از فعالیت‌های تعریف‌شده، به‌صورت موازی انجام گرفته و سبب اتلاف وقت، انرژی، هزینه و دانش متخصصان می‌شود. دانشگاه ماموریت‌محور آن نوع دانشگاهی است که با عطف به ضرورت‌ها و الزام‌های قرار گرفته پیش روی "ذی‌نفعانش"، اهداف و چشم‌اندازها و فعالیت‌های خود را تعیین می‌کند. مفهوم ذی‌نفع^۱ اهمیتی اساسی در تعریف چنین دانشگاهی دارد چراکه مفهومی به تمامی برآمده از نوشتارگان مسئولیت اجتماعی شرکتی است. در معنای علم به فرد یا گروهی گفته می‌شود که "یا نفعی در شرکتی دارد یا می‌تواند بر آن کسب‌وکار اثر بگذارد یا از آن اثر بپذیرد" (Fernando, 2022). این ذی‌نفعان به دو گروه داخلی و خارجی تقسیم می‌شوند. در مسئولیت اجتماعی دانشگاهی این دو گروه عبارت‌اند از: ذی‌نفعان داخلی (شامل مدیران، اعضای هیئت‌علمی و کارکنان) و ذی‌نفعان خارجی (شامل دانشجویان،

2. Lyotard

1. stakeholder

بوردیو قابل تحلیل است که معتقد است دانشمندان تمایل دارند بر روی مسائلی سرمایه‌گذاری کنند که سبب بهره‌مندی از سرمایه نمادین شده و از مشروعیت برخوردار گردند. به همین ترتیب هر انتخاب علمی (پژوهش، روش‌ها، محل چاپ مقالات، انتخاب میدان انتشار یافته‌ها و ...) سرمایه‌گذاری سیاسی است که هدفش حداکثر کردن سود علمی یا همان به رسمیت شناخته شدن فرد توسط دیگران، به قصد کسب اقتدار علمی است (فکوهی، ۱۳۹۶)؛ بنابراین انتخاب میدان پژوهشی که به افزایش اقتدار علمی و سرمایه اجتماعی، سرمایه نمادین و سرمایه اقتصادی عضو هیئت علمی نیفزاید در بسیاری از موارد با میدان پژوهشی دیگری جایگزین می‌شود. همان‌گونه که برخی از اعضای هیئت علمی، انتخاب میدان‌های پژوهش کم‌دردر را به میدان پردردسر پژوهش‌های محلی و منطقه‌ای ترجیح می‌دهند.

آیین‌نامه‌های ارتقا نقش مهمی در انگیزه اعضای هیئت علمی و سوق پیدا کردن به سمت نوع فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی آن‌ها دارد. بسیاری از اعضای هیئت علمی مشارکت‌کننده در تحقیق حاضر معتقد هستند که شاخص‌های تعریف‌شده در آیین‌نامه‌های ارتقا و ترفیع نه تنها مشوق آن‌ها به سمت مسئولیت اجتماعی و فعالیت در مسیر گره‌گشایی از مسائل و چالش‌های منطقه‌ای با استفاده از تخصص خود و ابزار پژوهش نیستند بلکه در بسیاری موارد مانع نیز ایجاد کرده است. به باور بوردیو، نظام آکادمیک همیشه بر مبنای اندازه دانش و بر اساس ابزارهای اندازه‌گیری درست عمل نمی‌کند و این در حالی است که شناخت میدان، رشته تخصصی شخص، داشتن روابط و ... نیز ممکن است موجب ارتقای علمی و ارزش یافتن بیشتر یا کمتر کار اساتید شود. آنچه در نظام آموزش عالی بسیار حائز اهمیت است و بارها مورد تأکید قرار گرفته لزوم بازنگری در آیین‌نامه ارتقا بوده است. یکی از شاخص‌هایی که نیازمند بازنگری در آیین‌نامه مذکور و به دنبال آن افزایش انگیزه در اعضای هیئت علمی برای پرداختن به مسائل بومی و محلی است، امتیاز مضاعف به پژوهش‌هایی که

محیط‌زیست ندارند؛ مانند هر سازمان دیگری، این امر ممکن است بر احساس تعلق دانشگاهی اعضای هیئت علمی و درنهایت، حمایتی که از اقدامات دانشگاه و توسعه حرفه‌ای آن می‌کند تأثیر بگذارد (Ng et al., 2019).

عدم پایش، سنجش، دسته‌بندی و رصد داده‌ها در حوزه‌های مختلف، حساست در ارسال اطلاعات موجود به پژوهشگران و محققین و نیاز به استفاده از روابط غیررسمی برای دستیابی به اطلاعات از دشواری‌های جدی اعضای هیئت علمی در پرداختن به پژوهش‌های کاربردی و نیازهای کشور است. در صورتی که انتظار می‌رود نظام آموزش عالی و سایر دستگاه‌ها مسیر را هموار و تمامی نیازهای پژوهشی و علمی محقق را تأمین کنند تا پژوهشی قابل اعتماد در راستای آفرینش دانش جدید و نوآوری متناسب با مسائل محلی تولید شود. این اتفاق برخلاف مأموریت‌های نسل چهارم دانشگاه که در حال ظهور است. گو اینکه نظام دانشگاهی ما در نسل‌های پیش‌تر دانشگاه همچنان متوقف شده است. پاولوسکی نسل چهارم دانشگاه در اروپا را با تأثیرات اجتماعی‌اش در محیط^۱ بلاواسطه، محلی و آثار بلندمدت در توسعه منطقه‌ای^۲ تعریف می‌کند. Lukovics and Zuti (2013) نیز نسل چهارم دانشگاه‌ها را نسل آفرینش منطقه‌ای و محلی دانش می‌دانند و معتقد هستند که مأموریت دانشگاه معطوف می‌شود به این‌که منطقه و محل خود را توانمند کند، قادر به نوآوری و آفرینش دانش جدید متناسب با مسائل منطقه بشود و سبک‌های مبتکرانه‌ای از تولید دانش را ابداع کند. نقش این دانشگاه کمک به تحول و توسعه محلی و منطقه‌ای است و خروجی آن حرفه‌ای‌ها، دانشمندان و کارآفرینان درگیر و مؤثر در تحول و توسعه پایدار منطقه است. بدون تردید تحقق این امر، نیازمند تلاش مضاعف دانشگاهیان و همکاری و درک ضرورت پژوهش توسط سازمان‌ها و دستگاه‌های حاوی اطلاعات موردنیاز پژوهش است.

سرخوردگی و احساس عدم تأثیرگذاری از مفاهیم مورد تأکید توسط اعضای هیئت علمی است، این موضوع با نظریه

بدین‌وسیله از حمایت‌های مادی و معنوی مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور در انجام این پژوهش قدردانی می‌شود.

تعارض منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تعارض منافی ندارند.

منابع

آقاجری، روزبه، کاظمی، عباس، ماحوزی، رضا و کلاهی، محمد. (۱۴۰۲). واکاوی شکل‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه و فراروی از آن‌ها، فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، ۱۶ (۳)، ۵۹-۹۱.

امیر، آرمن، پاپلی یزدی، علی و عالم زاده، مریم. (۱۳۹۶). مسئولیت اجتماعی دانشگاه. تهران: دفتر سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی با همکاری پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

باشکوه، محمد و پورامینی، زهرا. (۱۴۰۱). تبیین مدل کارآفرینی دانشگاهی با استفاده از رویکرد سیستمی (مطالعه موردی). پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۱۶ (۵۶)، ۷۵-۶۴.

بحرانی، مرتضی. (۱۳۹۹). میان‌رشته‌گرایی و مسئولیت: چرا باید میان‌رشته کار شد؟. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم.

برادران حقیر، مریم، نورشاهی، نسرين و روشن، احمدرضا. (۱۳۹۸). مفهوم‌سازی مسئولیت اجتماعی دانشگاه در ایران. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۳ (۲۵)، ۱-۲۶.

حبیبی، نوید، وظیفه دوست، حسین و جعفری، پریش. (۱۳۹۵). مؤلفه‌های ارتقای مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۲ (۲۲)، ۱۲۵-۱۴۵.

دلاور، علی. (۱۳۹۳). مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی. تهران: رشد.

شصتی، شیوا و مقیمی، شروین. (۱۳۹۷). دانشگاه آینده؛ ایده‌ها و امکان‌ها. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

شفائی یامچلو، طاهره، ایلی، خدایار و فرامرزی قراملکی، احد. (۱۳۹۵). مطالعه شناخت وضعیت موجود مسئولیت اجتماعی دانشگاه مبتنی بر الگوی والایس بر اساس دیدگاه اعضای

بنا بر تخصص اساتید به حل مشکلی از محیط پیرامون و کشف ابعاد مسائل موردنیاز کشور پرداخته باشد. در این صورت عضو هیئت‌علمی از اقتدار علمی، سرمایه نمادین و سرمایه اجتماعی برخوردار شده و بنابراین مشوق‌های لازم جهت تحقق این امر فراهم می‌شود.

محدودیت‌های پژوهش

اصلی‌ترین محدودیت پژوهش حاضر، دسترسی و انجام مصاحبه با اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌های استان‌های فارس، یزد و ایلام با رعایت تنوع تخصص بوده است. همچنین عدم امکان تعمیم نتایج پژوهش به تمام دانشگاه‌های کشور و اعضای هیئت‌علمی نیز از محدودیت‌های دیگر است.

پیشنهاد‌های پژوهشی

- انجام پژوهشی ملی و بررسی تمام دانشگاه‌ها در دسته‌بندی‌های صنعتی، علوم انسانی و جامع در حوزه مسئولیت اجتماعی دانشگاه با تأکید بر پژوهش‌های محلی و منطقه‌ای.
- تبیین مأموریت‌گرایی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی و پژوهشی با تأکید بر مسئولیت اجتماعی و پژوهش‌های محلی و منطقه‌ای.

پیشنهاد‌های کاربردی

- توانمندسازی اعضای هیئت‌علمی در راستای تقویت قدرت چانه‌زنی با صنعت و سایر سازمان‌ها و صورت‌بندی مفهومی مسائل و چالش‌های محیط پیرامون.
- بازنگری در آیین‌نامه ارتقای اعضای هیئت‌علمی با تأکید بر شاخص‌های نسل سوم و چهارم دانشگاه.
- تعریف رساله‌های دکتری کارفرمایی و مبتنی بر یک نیاز و مسئله در صنعت، جامعه یا محیط بومی.

سپاسگزاری

این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی با عنوان "مطالعه توصیفی و تحلیلی مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بروندهای پژوهشی نهاد علم در ایران؛ تحول و توسعه محلی و منطقه‌ای" است.

دانشگاهی در حوزه علوم انسانی و اجتماعی. پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۱۶(۵۶): ۲۱-۵.

نجاتی حسینی، محمود. (۱۳۹۶). شهرزندی دانشگاهی در ایران. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

همتی، رضا. (۱۳۹۶). علم، دانشگاه و جامعه. تهران: پژوهشکده مطالعات اجتماعی و فرهنگی.

هومن، حیدر علی. (۱۳۹۱). راهنمای عملی پژوهش کیفی. تهران: سمت.

References

- Aghajari, R., Varij Kazemi, A., Mahoozi, R., & Kolahi, R. (2023). Analyzing and subliming the forms of university social responsibility. *Journal of Iranian Cultural Research*, 16 (3), 59-91. Doi: 10.22035/jicr.2023.3221.3513. [in persian]
- Ahmed, J. (2012). Can a university act as a corporate social responsibility (CSR) driver? *An analysis, Social Responsibility Journal*, 8(1), 77-86. Doi: 10.1108/1747111211196584.
- Alaa Tag Eldin, M. (2015). A Framework for University Social Responsibility and Sustainability: The Case of South Valley University, Egypt. *International Journal of Social, Behavioral, Educational, Economic and Management Engineering*, Vol. 9. No: 7.
- Antunes, H. D. J. G., & Pinheiro, P. G. (2020). Linking knowledge management, organizational learning and memory. *Journal of Innovation & Knowledge*, 5(2), 140-149.
- Armira, A., Papoli Yazdi, A., & Alamzadeh. M. (2016). *Social responsibility of the university*. Tehran: Cultural and Social Planning and Policy Office in collaboration with the Research Institute of Cultural and Social Studies. [In Persian]
- Atakan, Serap, M. G., & Eker, Tutku. (2014). Corporate Identity of a Socially Responsible University: A Case from the Turkish Higher Education Sector. *Journal of Business Ethics*, Vol. 76, No. 1, Corporate Identity, Ethics and Corporate Social Responsibility) Nov., 2007), pp. 55-68. stable/25075494.
- Baradaran Haghiri, M., Noorshahi, N., & Roshan. A. (2018). Conceptualizing the social responsibility of the university in Iran. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*. 3(25), 1-26. [In Persian]
- Barhani, M. (2019). *Interdisciplinarity and responsibility: Why should work be interdisciplinary?* Tehran: Institute of Cultural and Social Studies, Ministry of Science. [In Persian]
- Bashkoh, M., & Pouramini. Z. (2022). Explaining the academic entrepreneurship model using a systemic approach (case study). *Research in educational systems*, 16(56), 75-64. [In Persian]
- Bokhari, Abla A.H. (2017). Universities social responsibility (USR) and sustainable development: A conceptual framework. *SSRG International Journal of*

هیئت علمی (مورد دانشگاه تهران). فصلنامه آموزش عالی ایران. ۸(۴). ۷۹-۱۰۲.

فراستخواه، مقصود. (۱۳۹۷). گاه و بی‌گاهی دانشگاه در ایران: مباحثی نو و انتقادی در باب دانشگاه پژوهی، مطالعات علم و آموزش عالی. تهران: نشر آگه.

فرهادی راد، حمید، پارسا، عبدالله، شاهی، سکینه و بهرامی، مهران. (۱۳۹۹). شناسایی و واکاوی مسئولیت‌های اجتماعی دانشگاه. فصلنامه علمی آموزش علوم دریایی. ۷(۲۱): ۳۳-۴۵.

فکوهی، ناصر. (۱۳۹۶). بورديو و میدان دانشگاهی. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

فلیک، اووه. (۱۳۸۷). درآمدی بر تحقیق کیفی. ترجمه جلیلی، ه. تهران: نشر نی.

کشاورز رودکی، ام‌البنین، فتحی و اجارگاه، کوروش، حسینی لرگانی، مریم و یادگارزاده، غلامرضا. (۱۴۰۲). برنامه درسی ارتباطات بستری نو در اقلیم آموزش عالی؛ اهداف و راهبردها. پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۱۷(۶۰): ۵-۱۷.

کرینتندن، جک و لوین، پیتر (۱۳۹۶) آموزش مدنی. ترجمه هاشمیان، مریم. تهران: ققنوس.

متین، آریا و بحیرایی، ایمان. (۱۳۹۷). شهرزندی و آموزش عالی. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

میریجی، شمس‌الله. (۱۳۹۵). جامعه‌شناسی علم و تکنولوژی. قم: معارف.

مصطفوی، زینب، نارنجی، فاطمه و تیزهوش جلالی، فاطمه. (۱۴۰۰). بررسی روابط متقابل مسئولیت اجتماعی، سرمایه اجتماعی و توسعه اجتماعی. *تغییرات اجتماعی-فرهنگی*. ۱۸(۶۶): ۲۰۱-۱۷۵.

موبد، میترا و نادى زاده اردکانی، علی. (۱۴۰۱). مروری بر شاخص‌های ارتباط مؤثر دانشگاه و جامعه بر مبنای مدل‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانشگاه. سیاست‌نامه علم و فناوری. ۱۲(۱): ۹۹-۱۱۲.

مهدی، رضا و شفیعی، مسعود. (۱۳۹۸). ریشه‌یابی سست‌پیوندی دانشگاه ایرانی با صنعت از دیدگاه خبرگان آموزش عالی. فصلنامه نوآوری و ارزش‌آفرینی. ۱۰(۱۹): ۳۹-۵۴.

مهرابی، گلپر، عباس پور، عباس، دلاور، علی و خورسندی، علی. (۱۴۰۱). شناسایی عوامل مؤثر بر ارتقاء کیفیت پژوهش

- perspective. *Leadership and Policy in Schools*, 15(1), 26-44.
- Keshavarz Rodaki, O., Fathi Vajargah, K., Hosseini Largani, M., & Yadgarzadeh, Gh. (2023). new communication curriculum in the climate of higher education; Goals and strategies. *Research in educational systems*, 17(60). 5-17. [In Persian]
- Keshavarz Ruodaki, A., Fathi Vajargah, K., Hosseini, M., & Yadegarzadeh, G. (2023). A New Context Connected Curriculum in Higher Education Climate; Aims and Strategies. *Journal of Research in Educational Systems*, 17(60), 5-17. <https://doi.org/10.22034/jiera.2023.385047.2912>.
- Lenuta Rus, C. (2014). Learning Organization and Social Responsibility in Romanian Higher Education Institutions. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, No 142, pp. 146-153. <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>.
- Lukovics, M. B. Z. (2013). Successful Universities towards the Improvement of Regional Competitiveness: Fourth Generation Universities. *Paper presented at the Regional Integration: Europe, the Mediterranean and the World economy*, 53th Congress of the European Regional Science Association (ERSA), Palermo, Italy, August 27-31.
- Luria, S.E., & Luria, Z. (1970). The role of the university: Ivory tower, service station, frontier post. *Daedalus*, 99, 75-83.
- Mahdi, R., & Shafiei, M. (2018). Rooting the loose connection between Iranian university and industry from the point of view of higher education experts. *Innovation and value creation quarterly*. 10(19). 39-54. [In Persian]
- Mariji, Sh. (2015). *Sociology of science and technology*. Qom: Education. [In Persian]
- Mateen, A., & Bahirai, I. (2017). *Citizenship and higher education*. Tehran: Research Institute of Cultural and Social Studies.
- Mehrabi, G., Abbaspour, A., Delavar, A., & Khorsandi, A. (2022). Identifying the effective factors on improving the quality of academic research in the field of humanities and social sciences. *Research in educational systems*, 16(56) 5-21. [In Persian]
- Mobad, M., & Nadizadeh Ardakani, A. (2021). A review of the indicators of effective communication between the university and the society based on the social responsibility models of the university. *Science and technology policy*. 12(1). 99-112. [In Persian]
- Moraes Abrahão, V., Vaquero-Diego, M., & Móstoles, R. C. (2024). University social responsibility: The role of teachers. *Journal of Innovation & Knowledge*, 9(1), 100464.
- Mostafavi, Z., Narenji, F., & Tizhoosh Jalali, F. (2021). Examining the interrelationships of social responsibility, social capital and social development. *Socio-cultural changes*. 18 (66). 201-175. [In Persian]
- Murillo, G. (2012). La Responsabilidad Social Universitaria y Discapacidad (RSU-D).
- Nejati Hosseini, M. (2016). *Academic citizenship in Iran*. Tehran: Research Institute of Cultural and Social Studies. [In Persian]
- Economics and Management Studies* (SSRG-IJEMS) – volume 4 Issue 12.
- Céspedes Aguirre, L. L. (2019). Percepción de los grupos de interés de la responsabilidad social universitaria en una universidad pública. *Conrado*, 15(70), 81-89.
- Compare, C., Albanesi, C., & Pieri, C. (2022). Community-University Partnership in Service-Learning: voicing the community side. *Journal of Higher Education Outreach and Engagement*, 26(2).
- Crittenden, J., & Levin, P. (2016). *Civic Education*. Translated by Hashemian, Maryam. Tehran: Phoenix. [In Persian]
- Delavar, A. (2014). *Theoretical and practical foundations of research in humanities and social sciences*. Tehran: Rashd. [In Persian]
- Dima, A. M., Vasilache, S., Ghinea, V., & Agoston, S. (2013). A model of academic social responsibility. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 9(38), 23-43.
- Fakuhi, N. (2016). *Bourdieu and University Square*. Tehran: Research Institute of Cultural and Social Studies. [In Persian]
- Fallah, F. (2012). Students' attitudes about socio-cultural functions of the universities, *Journal of Social Sciences*, 3(1), 73-90.
- Farhadi Rad, H., Parsa, H., Shahi, S., & Bahrami, M. (2019). Identifying and analyzing the social responsibilities of the university. *Scientific Quarterly Journal of Marine Science Education*. 7(21). 33-45. [In Persian]
- Farstakhah, M. (2017). *The occasional and occasional university in Iran: new and critical discussions about Research University, science studies and higher education*. Tehran: Nesharageh. [In Persian]
- fawad Latif, K. (2017). The Development and Validation of Stakeholder-Based Scale for Measuring University Social Responsibility (USR). *Springer Science Business Media B.V.*, part of Springer Nature 2017. <https://doi.org/10.1007/s11205-017-1794-y>
- Fernando, J. (2022). what are sakeholder: definition, types, and examples. Reterieved from <https://www.investopedia.com/terms/s/stakeholder.asp>.
- Flick, O. (2009). *An introduction to qualitative research*. Translated by Jalili, H. Tehran: Ney Publishing. [In Persian]
- Gallo, B. (2022). Proposal for the Development of Social Responsibility and Professional Ethics in the Computer Engineering Curriculum. In *New Trends in Disruptive Technologies, Tech Ethics and Artificial Intelligence: The DITTET Collection 1* (pp. 199-210). Springer International Publishing.
- Habibi, N., Tazefi Dost, H., & Jafari, P. (2015). The components of promoting the social responsibility of Islamic Azad University. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*. 2(22). 125-145. [In Persian]
- Hemti, R. (2016). *Science, university and society*. Tehran: Research Institute of Social and Cultural Studies. [In Persian]
- Hopson, R., Miller, P., & Lovelace, T. S. (2016). University–school–community partnership as vehicle for leadership, service, and change: A critical brokerage

- Producing Good Citizenship: Evidence from Malaysia. *International Journal of Organizational Leadership* 7(2018) 374-382.
- Shafai Yamchelo, T, Abili, Kh., & Faramarz Qaramelki. A. (2015). A study of recognizing the current state of university social responsibility based on the Wallais model based on the faculty members' point of view (Tehran University case). *Iranian Higher Education Quarterly*. 8(4). 79-102. [In Persian]
- Shasti, S., & Moghimi. S. (2017). *Future university; Ideas and possibilities*. Tehran: Research Institute of Cultural and Social Studies. [In Persian]
- Shek, D. T., Yuen-Tsang, A. W., & Ng, E. C. (2017). USR network: A platform to promote university social responsibility. *University Social Responsibility and Quality of Life: A Global Survey of Concepts and Experiences*, 11-21.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) (1998). World declaration on higher education for the twenty-first century, for vision and action. World conference on higher education. Paris: 9 October.
- Vallaey, F., De la Cruz, C., & Sasia, P. M. (2009). *Responsabilidad social universitaria: manual de primeros pasos*. Inter-American Development Bank.
- Vallaey, François (2014) University Social Responsibility: A mature and responsible definition, in Higher Education in the World 5: Knowledge, Engagement and Higher Education: Contributing to Social Change, Global University Network for Innovation (GUNI).
- Wang, K., Li, B., Tian, T., Zakuan, N., & Rani, P. (2023). Evaluate the drivers for digital transformation in higher education institutions in the era of industry 4.0 based on decision-making method. *Journal of Innovation & Knowledge*, 8(3), 100364.
- Nejati, M., A. Shafaei, Y. Salamzadeh, et al. (2011). "Corporate social responsibility and universities: a study of top 10 world universities websites", *African Journal of Business Management*, 5(2): 440-447.
- Ng, T. W., Yam, K. C., & Aguinis, H. (2019). Employee perceptions of corporate social responsibility: Effects on pride, embeddedness, and turnover. *Personnel Psychology*, 72(1), 107-137.
- Nguyen, M., & Truong. M. (2016). The Effect of Culture on Enterprise's Perception of Corporate Social Responsibility: The Case of Vietnam. *Procedia CIRP* 40. 680 – 686. 13th Global Conference on Sustainable Manufacturing - Decoupling Growth from Resource Use.
- Palme, U. (2012), Good examples of education for sustainable development at chalmers: achievements and limitations, paper presented at engineering education in sustainable development, Goteborg, September 19-22.
- Parsons, A. (2014). Literature review on social responsibility in higher education. UNESCO chair for community based research and social responsibility in higher education, 1-58.
- Patton.M.Q. (2002). *Qualitative Evaluation and Research Methods* (3rd edn). London: SAGE.
- Perić, J., & Delić, A. (2016). Developing social responsibility in Croatian Universities: a benchmarking approach and an overview of current situation. *Int Rev Public Nonprofit Mark* (2016) 13:69–80 DOI 10.1007/s12208-015-0144-5.
- Poff, D. C. (2022). The complexity of the modern university and the emergence of issues related to corporate social responsibility. In *University Corporate Social Responsibility and University Governance* (pp. 3-28). Cham: Springer International Publishing.
- Shaari, R., Sarip, A., Rajab, A., & Zakaria. W. (2018). The Impact of University Social Responsibility towards

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی